

Konstitutionsutskottets betänkande

1979/80:34

med anledning av motion om folkomröstningsinstitutet

Motionen

I motionen 1978/79:403 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) yrkas – såvitt nu är i fråga (yrk. 2) – att riksdagen hos regeringen anholder att en författningsutredning tillsätts med uppgift att utarbeta förslag till ett grundlagsfäst folkomröstningsinstitut.

Enligt motionen finns goda skäl att vidareutveckla och stärka folkstyret i vårt land genom en utveckling av folkomröstningsinstitutet. Det finns många frågor att pröva i detta sammanhang. En huvudfråga som kräver särskild belysning är om folkomröstning skall vara beslutande eller enbart rådgivande. En annan viktig fråga är hur initiativ till folkomröstning skall tas, om eventuellt sådant initiativ skall kunna tas av en riksdagsminoritet eller t. o. m. efter ett medborgaruppdrag. Enligt motionen bör dessa frågor utredas.

Nuvarande ordning

Enligt 8 kap. 4 § RF meddelas föreskrifter om rådgivande folkomröstning i hela riket genom lag. I grundlagspropositionen 1973:90 (s. 186–187) anförde dåvarande chefen för justitiedepartementet bl. a. att han delade grundlagberedningens uppfattning att det kan vara av värde att ha möjlighet att efter majoritetsbeslut i riksdagen hålla rådgivande folkomröstning, t. ex. i en fråga där partierna önskar få kännedom om uppfattningen bland väljarna, innan de tar ställning för egen del. Däremot avvisade departementschefen i likhet med grundlagberedningen tanken att tillägga en minoritet i riksdagen rätt att få till stånd en folkomröstning. En sådan ordning skulle nämligen minska parlamentarismens funktionsduglighet.

Departementschefen framhöll vidare att ett folkomröstningsinstitut av rådgivande karaktär inte innebär att avgörandet undandras statsorganen. Det fanns därför inte något behov av att i grundlag ha närmare regler om möjligheterna att anordna sådan folkomröstning. Det var alltså tillräckligt att det i grundlag slås fast att befogenheten att besluta om rådgivande folkomröstning i hela riket skall ligga hos riksdagen. För sådant beslut bör lagstiftningens form användas.

Utskottet anslöt sig till propositionen i fråga om folkomröstningsinstitutets utformning (KU 1973:26 s. 35 f.). Riksdagen följde utskottet.

På grundval av förslag av rättighetsskyddsutredningen framlades i våras propositionen 1978/79:195 om förstärkt skydd för fri- och rättigheter m. m.

Som vilande grundlagsändring (se KU 1978/79:39) antogs därvid en komplettering av 8 kap. 15 § RF, som innebär att ett förslag till ändring av grundlag skall bli föremål för folkomröstning om yrkande härom framställs av minst en tiondel av riksdagens ledamöter och minst en tredjedel av ledamöterna röstar för bifall till yrkandet. Folkomröstning skall hållas samtidigt med riksdagsval. Förslaget är förkastat, om de flesta som deltar i omröstningen röstar mot förslaget och de till antalet är fler än hälften av dem som har avgivit godkända röster vid riksdagsvalet. Nämda förslag till grundlagsändring har nyligen slutligt antagits av riksdagen (KU 1979/80:1).

Samtidigt med förslaget till grundlagsändring antog riksdagen en särskild lag om förfarandet vid folkomröstning i hela landet. Denna lag gäller såväl rådgivande folkomröstning som folkomröstning i grundlagsfråga. I en reservation (s) anfördes att lagen endast borde gälla i sistnämnda fall.

Utskottet

I motionen begärs utredning av folkomröstningsinstitutet. Bl. a. berörs i motionen frågan om beslutande folkomröstning samt frågan om vem som skall kunna initiera folkomröstning.

Utskottet har i annat sammanhang förordat att bl. a. frågorna om den gemensamma valdagen och mandatperiodernas längd tas upp till en förutsättningslös prövning. Utskottet anser att frågan om folkomröstningsinstitutet inte bör tas upp i denna översyn.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen avslår motionen 1978/79:403, yrkandet 2.

Stockholm den 7 december 1979

På konstitutionsutskottets vägnar

BERTIL FISKESJÖ

Närvarande: Bertil Fiskesjö (c), Hilding Johansson (s), Anders Björck (m), Torkel Lindahl (fp), Olle Svensson (s), Per Unckel (m), Yngve Nyquist (s), Wivi-Anne Cederqvist (s), Gunnar Björck i Värmdö (m), Kurt Ove Johansson (s), Bengt Kindbom (c)*, Kerstin Nilsson (s), Britta Hammarbacken (c), Sture Thun (s) och Esse Petersson (fp)*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av Bertil Fiskesjö, Bengt Kindbom och Britta Hammarbacken (alla c) vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

I motionen begärs utredning av folkomröstningsinstitutet. Bl. a. berörs i motionen frågan om beslutande folkomröstning samt frågan om vem som skall kunna initiera folkomröstning.

Enligt utskottet talar många skäl för att folkomröstningsinstitutet tas upp till förnyat övervägande. Möjlighet till beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor har nyligen införts. I andra frågor kan riksdagen besluta om rådgivande folkomröstning. De regler som gäller för rådgivande folkomröstning kan leda till svårigheter, bl. a. vid formuleringen av de frågor som skall underställas de röstande och vid tolkningen av folkomröstningsresultatet. Det kan också ifrågasättas om inte omröstningarna även i andra frågor än grundlagsfrågor bör vara beslutande. Utskottet erinrar om den folkomröstning i kärnkraftsfrågan som skall hållas i mars nästa år. Utslaget i denna omröstning kommer enligt vad de politiska partierna förklarat att vara avgörande för statsmakternas ställningstaganden. Om flera alternativ förekommer vid omröstningen kan svårigheter att tolka omröstningsresultatet uppkomma.

Utskottet har i annat sammanhang förordat att bl. a. frågorna om den gemensamma valdagen och mandatperiodernas längd tas upp till en förutsättningslös prövning. Utskottet anser att även frågan om folkomröstningsinstitutets utformning i olika avseenden bör tas upp i samband med denna översyn. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:403, yrkandet 2, ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

